

KÜRESEL FİNANS KRİZİ
VE KATILIM BANKALARI
Asimetrik Bilgi Teorisi Çerçevesinde
Ampirik Bir Değerlendirme

Malik Sayan

Malik Sayan, *Küresel Finans Krizi ve Katılım Bankaları: Asimetrik Bilgi Teorisi*
Çerçevesinde Ampirik Bir Değerlendirme

Editör: Necmettin Kızılkaya
Yayına Hazırlayan: Mehmet İlkey Çiftci
Musahhah: Nurettin Ürün

Tasarım: Seyfullah Bayram

Baskı: Saryıldız Ofset – Sertifika No.: 23593
İvedik Ağaç İşleri San. Sit.
1354. Cad. 1358. Sok. No.: 31 Ostim / Ankara
1. Baskı: İstanbul, 2021
ISBN: 978-625-7015-66-0 | EISBN: 978-625-7015-67-7

© İktisat Yayınları, 2021
Bütün yayın hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar
dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

İktisat Yayınları
Aziz Mahmut Hüdayi Mh., Türbekapı Sk. No:13, 34672 Üsküdar/İstanbul
Tel: +90 (216) 532 63 70
www.iktisatyayinlari.com

İktisat Yayınları Nobel Akademik Yayıncılık ve
İslam İktisadı Araştırma Merkezinin ortak markasıdır.

KÜTÜPHANE BİLGİ KARTI

Sayan, Malik
Küresel Finans Krizi ve Katılım Bankaları: Asimetrik Bilgi Teorisi
Çerçevesinde Ampirik Bir Değerlendirme
1. Baskı, x + 142 s., 13.5 x 21 cm
Kaynakça var.
ISBN: 978-625-7015-66-0 | EISBN: 978-625-7015-67-7
1. Kriz 2. Banka 3. Katılım Bankaları

Bu kitap İstanbul Üniversitesi İslam İktisadı ve Finansı Uygulama ve
Araştırma Merkezi (İSİFAM) ile işbirliği içerisinde yayına hazırlanmıştır.

**KÜRESEL FİNANS KRİZİ
VE KATILIM BANKALARI**
Asimetrik Bilgi Teorisi Çerçevesinde
Ampirik Bir Değerlendirme

Malik Sayan

iktisat
yayınları

İslami Finans Dizisi

Bu dizide, İslami finans ile ilgili güncel eserlere yer verilmektedir. Dizide İslam ekonomisi, İslami finans ilkeleri, İslam ticaret hukukunun temel özellikleri, İslami finans kuruluşlarının felsefesi, modelleri ve araçları olmak üzere geniş bir yelpazede kitaplar yer almaktadır.

Dizide Yayınlanan Diğer Kitaplar

Muhammad Ayub, *İslami Finansı Anlamak*

Mehmet Saraç, *Finans Teorisini Yeniden Düşünmek*

Zeyneb Hafsa Orhan, *Katılım Bankacılığındaki Kar-Zarar Ortaklığı*

Enstrümanlarının Risk Analizi

Fatih Kazancı, *Merkez Bankaları ve Faizsiz Bankacılık*

Angelo M. Venardos, *İslami Finans ve Bankacılıkta Güncel Meseleler*

Batuhan Buğra Akartepe, *Alacak Satımı Uygulamaları ve Analizi: Varlık Yönetim*

Şirketi Örneği

Nazan Lila, *Katılım Bankalarının Murâbaha İşlemlerinde Malın Teslimi: İslam*

Hukuku Açısından Bir Değerlendirme

İsmail Cebeci, *İslam İktisadında Murâbaha: Modern Literatürdeki Tartışmalar*

Serdar Özalp, *Borsada Açığa Satış: İslam Hukuku Açısından Bir Değerlendirme*

Ömer Faruk Tekdoğan, *İslâm İktisadı Açısından Kaydi Para ve Kısmi Rezerv Bankacılığı*

Malik Sayan

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İngilizce İktisat Bölümü'nden 2012 yılında mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini 2019 yılında İstanbul Üniversitesi İslam İktisadi ve Finansı Anabilim Dalı'nda tamamladı. Aynı üniversitede doktora çalışmalarına devam ediyor. 2013 yılında Maliye Bakanlığı Maliye Uzman Yardımcısı olarak göreve başlayan Sayan, 2014 yılından beri Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nda bankacılık uzmanı olarak çalışıyor.

İçindekiler

Önsöz	ix
Giriş	1
1. Bankacılık Krizleri ve Asimetrik Bilgi Teorisi	17
2. 2008 Küresel Finans Krizi	49
3. İslamî Bankacılığın İlk Adımları ve Dünyanın Çeşitli Ülkelerinde İslamî Bankacılık Uygulamaları	77
4. Türk Bankacılık Sektöründe Katılım Bankaları ile Konvansiyonel Bankaların Mukayesesi	93
Sonuç	113
Notlar	119
Kaynakça	129

Önsöz

Bu kitabın yazımında, değerli bilgilerini benimle paylaşan, kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle elinden geleni sunan ve samimiyetini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Necmettin KIZILKAYA ve danışman hocam Doç. Dr. Murat USTAOĞLU'na, kitabımın ekonometrik analizinde destek olan ve çok büyük emek sarf ettiğini bildiğim Dr. Selim DEMEZ'e, kitabın basılmasına vesile olan İSİFAM'a, kitabın basılmasına kadar ki süreçte kendilerine bu süreçte yeterli zaman ayırmayıp ihmal ettiğim ve bu yolda destekleri olmaksızın başarı gösteremeyeceğimi bildiğim değerli eşim Büşra ve biricik kızım Lena'ya teşekkür ederim.

Malik SAYAN

İstanbul, 2020

Giriş

Neo-klasik iktisat, piyasa aktörlerinin kar maksimizasyonu için rasyonel hareket ettiklerini, bu doğrultuda tam bilgiye sahip olduklarını ve rasyonel davranabilmek için herhangi bir kısıtlamayla karşılaşmadıklarını varsayar. Bu nedenle 1970’li yıllara kadar yapılan çalışmalarda, piyasa aktörlerinin tam bilgiye sahip olduğu etkin piyasa varsayımı altında, finansal sistemin ekonomideki rolü düşüktür. George Akerlof’un asimetrik bilgi teorisinin finansal piyasalarda karşılık bulması ile bu ekol etkinliğini kaybetmeye başladı. Bilindiği gibi asimetrik bilgi herhangi bir işlemde taraflardan birinin diğerine göre bilgi üstünlüğüne sahip olmasıdır. Fon fazlası olan kimselerle fon ihtiyacı olan kimselerin birbirleri hakkında tam bilgiye sahip olmamaları uzman finansal aracılara olan ihtiyacı arttırır. Bu durum finansal araçların -finansal araçlar özelinde- bankacılık sistemindeki önemini ortaya koyar. Bankaların kredi işlemlerinde asimetrik bilgi kaynaklı ters seçim ve ahlâki tehlike ile karşılaşması, bankacılık krizlerine bağlı ekonomik krizlere yol açar. Dolayısıyla, iktisadi krizlerin piyasalarda yarattığı şiddetli dalgalanmalar, arkasında çökmüş endüstri grupları ve iflas sürecine girmiş sermaye ve yoksullaşmış bir emek gücü bırakarak ağır hasarlara sebebiyet verir.

İkinci dünya savaşının yıkıcı ekonomik etkisinin üstesinden gelebilmek, ekonomik gelişimlerine yeniden başlayabilmek ve finansal piyasaları hızlı bir şekilde geliştirebilmek için bazı ülke yönetimleri ekonominin ihtiyacı olan fonları oluşturma eğilimi içine girdi. Bunun sonucunda başlayan globalleşme süreci ile biriken sermaye küresel bir hal almaya, hacmi artan sermaye artarak serbestçe dolaşmaya ve yeni yatırım araçları devreye girmeye başladı. Küreselleşme süreci ile sermaye kapalı alandan kurtuldu ve ulusal sınırların dışına yayılmaya başlamasının önünde herhangi bir engel de kalmadı. Sermaye engellerinin ortadan kalkması ile birlikte özellikle 1990'lı yıllarda, dünya finans sektöründe küreselleşme ve şeffaflaşma sürecinin bilgi teknolojilerindeki yeniliklerle birlikte finansal teknik ve araçlarda yarattığı gelişim, yaşanan krizlere de farklı bir boyut kazandırdı. Bilgi ve iletişim teknolojilerinde kaydedilen gelişmelerin finans sektörü üzerinde yarattığı etki, sermaye akımlarının hızlanmasını kolaylaştırdı. Aynı zamanda bu, krizlerin yaygınlaşmasında da hızlandırıcı bir rol oynadı. Dolayısıyla, bir ülkede başlayan krizin hızla yayılarak diğer ülkelere sıçraması küreselleşmenin ürettiği doğal -olumsuz- sonuçlardan biri haline geldi.

Bu durumun en bariz örneği 2007 yılının ortalarında ABD'de gayrimenkul sektöründe baş gösterdi. ABD'de başlayan problemlerin 2008 yılının sonlarına doğru büyük çaplı finansal krize dönüşmesiyle, Avrupa ülkelerinden başlayarak -gelişmiş ve gelişmekte olan- pek çok ekonomiyi derinden etkiledi. Finansal krizlerin kaynağı olarak reel/finans sektörlerindeki pek çok faktör gösterilebilir. Krizin ortaya çıkması ve yayılma süreci zamana, konjonktüre, siyasi ortama ve iktisadi birimlerin tercihi gibi pek çok faktöre bağlıdır. ABD'de ki finansal krizi tetikleyen unsurlar ise finansal piyasaların işlevini yerine getirmede karşılaşılan sorunların yarattığı kırılğan yapı ve varlık fiyatlarındaki düşüş sebebiyle satışlarda görülen azalmadır. Finans piyasalarından

sonra reel sektörü de etkisi altına alan kriz, makroekonomik göstergeleri şiddetli bir biçimde bozdu. Mortgage krizi olarak başlayan kriz, daha sonraları likidite krizine dönüşerek, bankaların kendi faaliyetlerini döndürecek finansmanı bulamadıkları, bu nedenle oluşan güven problemi sonucu hiçbir kuruluşun diğer kuruluşlara borç vermediği bir niteliğe büründü.

Küresel kriz tüm dünya gibi Türkiye'deki bankacılık sistemini de etkiledi. Bir süre sonra, Türkiye'deki -aynı düzenlemelere tabi olan ancak farklı çalışma prensiplerine sahip- mevduat ve katılım bankacılığından oluşan dual bankacılık sisteminin krizden nasıl etkilendiğini ölçmeye çalışan akademik çalışmalar literatüre girmeye başladı. Bu kitabın amacı da 2008 küresel finans krizinin Türkiye'deki katılım bankaları ile mevduat bankaları üzerindeki etkilerini ampirik olarak analiz etmektir. Bu bağlamda, krizin Türkiye'deki katılım bankaları ile mevduat bankaları üzerindeki etkileri, Sınır Testi yaklaşımı (ARDL Modeli) ile test edilerek, Türkiye'deki katılım bankalarının mevduat bankalarına kıyasla krizlere karşı daha dirençli olduğu yönündeki önermenin geçerliliği sınanmıştır.

Çalışmada, Türk Bankacılık Sektöründe 2005-2015 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım bankaları ele alınmış ve analizde bağımlı değişken olarak Banka Aktif Karlılığı (ROA), bağımsız değişken olarak ise net kar/faiz marjı, sanayi üretim endeksi ve reel efektif döviz kuru (tüfe bazlı) değerleri kullanılmıştır. Bu değişkenlerin kullanılmasındaki temel amaç, banka karlılığını etkileyen mikro ve makro değişkenlerin etkilerinin aynı anda gözlemlenmek istenmesidir. Mikro değişken olarak bankaların kendi içsel yapılarından kaynaklı olan net faiz/kâr marjı oranları, makro değişkenler olarak da bankaların faaliyetlerini yürütürken müdahale edemedikleri ancak oluşan dalgalanmalarla etkilendikleri sanayi üretim endeksi ile reel

efektif döviz kuru seçilmiştir. Ayrıca ilgili literatür incelendiğinde, her iki banka türünde yapılan ampirik çalışmalarda ekseriyetle bu değişkenler kullanılmıştır. Söz konusu değişkenler için elde edilen seriler 2005Q1 - 2015Q4 yılları arasında 3 aylık olarak alınmıştır. Bilindiği gibi çeyreklik serilerde mevsimsel etkiler görülebilmektedir. Bu nedenle seriler TRAMO/SEAT yöntemi ile mevsimsel etkilerden arındırılmıştır. Çalışmaya yalnızca mevduat ve katılım bankaları dâhil edilmiş, kalkınma yatırım bankaları tarafından mevduat veya katılım fonu kabulü yapılmadığından bu bankalar çalışmaya dâhil edilmemiştir.

Kitabın ilk bölümünde, iktisadi ve finansal krizler ve kriz türleri incelenmiştir. Kriz türlerinden para krizleri, bankacılık krizleri, sistemik finansal krizler ve dış borç krizleri ele alınmıştır. Bankacılık kriz türleri içerisinde; asimetrik bilgi teorisi ve finansal piyasalarda asimetrik bilgi problemine ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

İkinci bölümde ise, ilk olarak mortgage sisteminin tarihsel gelişimi ele alınmıştır. Bu bağlamda konut sorunu, geleneksel konut finansman sistemleri ve mortgage sisteminin ortaya çıkışı üzerinde durulmuştur. Ardından mortgage sisteminin menkul kıymetleştirme sürecine dönüşümü tartışılmıştır. Daha sonra krize giden süreç, krizin meydana gelmesinde asimetrik bilginin rolü, derecelendirme kuruluşlarının krizin ortaya çıkmasındaki katkıları, krizin likidite krizine dönüşüm süreci ve krizin etkileri ile sonuçları, krizin küresel boyutu üzerinden ele alınmıştır.

Kitabın üçüncü bölümünde ise dünyada İslamî bankacılığın ilk adımlarına ve dünyanın farklı ülkelerinde İslamî bankacılık uygulamalarına ilişkin bilgilere yer verilmiş olup, çeşitli bölgelerde İslamî finansın uygulanmalarına ve yayılma alanlarına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

Son bölümde ise Türk Bankacılık Sektöründe 2005-2015 yılları arasında faaliyet gösteren mevduat bankaları ile katılım

bankalarını modelleyen analizde, bağımlı değişken olarak Banka Aktif Karlılığı (ROA), bağımsız değişken olarak ise net kar/faiz marjı, sanayi üretim endeksi ve reel efektif döviz kuru (tüfe bazlı) değerlerinden istifade edilmiştir. Mikro değişken olarak bankaların kendi içsel yapılarından kaynaklı olan net faiz/kâr marjı oranları, makro değişkenler olarak da bankaların faaliyetlerini yürütürken müdahale edemedikleri ancak oluşan dalgalanmalardan etkilendikleri sanayi üretim endeksi ile reel efektif döviz kuru seçilmiştir.

Konuya ilişkin yapılan çalışmalara baktığımızda 2008 küresel krizinin dünya genelinde İslamî/Faizsiz bankacılığa etkisini gösteren ve literatüre yön veren çalışmaların analizini aşağıdaki şekilde yapabiliriz.

Ayrıçay, Yardımcıoğlu ve Demir (2014)¹, Türkiye 2006-2011 yıllarını içine alan ve Oran Analizini kullandığı çalışmasında, 2008-2011 yılları arasında konvansiyonel bankaların toplam yatırımlar üzerinden sağladıkları karlılık oranları görece katılım bankalarından yüksek çıkarken, 2006 ve 2007 yılları arasındaysa katılım bankalarının toplam yatırım karlılığının konvansiyonel bankalardan daha fazla olduğunu, bu durumun söz konusu dönemde küresel krizin bankacılık sisteminin karlılıklar üzerindeki olumsuz etkisine katılım bankalarının daha fazla maruz kaldığını göstermiştir. Katılım bankalarında 2008 yılına kadar daha yüksek olan özkaynak karlılığının, krizin etkisiyle 2008 yılından itibaren konvansiyonel bankaların altında seyretmeye başladığı ve 2011 yılında, katılım bankalarının en düşük oranı gerçekleştirdiği belirtilmiştir. Katılım bankalarında, ele alınan dönem itibarıyla, ücret komisyon ve bankacılık hizmetleri gelirlerinin konvansiyonel bankalardan ve sektör ortalamasından yüksek olduğu, bu gelirlerin toplam gelirlere oranındaysa ele alınan dönemde katılım bankalarında konvansiyonel bankalarındaki oranların sektör ortalamalarına göre daha yüksek olduğu

belirlenmiştir. Likidite yeterliliği bakımından katılım bankalarının mevduat bankalarına göre daha iyi bir düzeyde olduğu, katılım bankalarının fon toplama işlevinde daha başarılı olduğu, incelenen dönemde katılım bankalarının yabancı kaynaklara nazaran sahip oldukları özkaynak düzeyinin mevduat bankalarına göre daha fazla olduğu, özkaynağın risk ağırlıklı kalemler toplamı oranında katılım bankalarının mevduat bankalarına göre nispeten daha düşük olduğu, Toplam Mevduatın toplam şube sayısına oranındaysa, katılım bankaları mevduat bankalarına oranla daha fazla artış gösterdiği belirlenmiştir.

Amba ve Almukharreq (2013)², Körfez Ülkeleri'nde 2006-2009 yıllarını kapsayan ve T-testini uyguladıkları çalışmalarında, finansal krizin hem İslamî bankaların hem de Konvansiyonel bankaların karlılığına olumsuz bir etkisinin olduğunu, İslamî bankaların mevduat bankalarına göre finansal kriz döneminde daha fazla karlılık gösterdiğini ancak bu sonucun istatistiki olarak anlamlı olmadığını bulmuşlardır. Çalışma, İslamî bankaların sağlamlığından hareketle, geleneksel bankaların aksine finansal krize karşı daha dayanıklı bir yapı olduklarını test etmiştir. Buradan yola çıkarak, finansal krizin hem İslamî bankaların hem de konvansiyonel bankaların karlılığında olumsuz bir etki yarattığı, ancak İslamî bankaların finansal kriz sırasında konvansiyonel bankalardan daha kârlı olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada, kârlılığı belirleyen unsurların, geleneksel bankalara karşı İslamî bankalarda farklı etkilere yol açtukları ileri sürülmüştür. Çalışmaya göre, hem İslamî hem de geleneksel bankalarda "özkaynaklar" oran olarak düşüş gösterirken, mali kriz sırasında İslamî bankalar için "maddi özkaynak" oranı düşmüş, ancak geleneksel bankalarda bu oran artmıştır. Kriz öncesi ve kriz anında İslamî bankalar yüksek özkaynak oranlarını korurken, geleneksel bankalarda maddi özkaynak oranı yükselmeye devam etmiştir. Likidite oranları açısından ise mali kriz hem İslamî

bankaların hem de konvansiyonel bankaların kredi oranlarını ve likit aktif oranını olumsuz etkilemiştir. Bu durum finansal krizin İslamî ve konvansiyonel bankaların likiditesini olumsuz etkilediği anlamına geldiği belirtilmiştir. Ayrıca, İslamî bankaların finansal kriz öncesi ve sırasında kredi oranının daha yüksek, ancak likit aktifler oranının daha düşük olduğu, bu da geleneksel bankaların İslamî bankalardan daha iyi likidite oranlarına sahip olduğuna kanıt olarak gösterilmiştir. Çalışmaya göre, kriz sırasında hem İslamî hem de konvansiyonel bankaların yükümlülükleri artmıştır. Ancak mali kriz sırasında konvansiyonel bankaların mevduat oranı daha yüksek olurken, İslamî bankaların ise genel maliyet oranları artmıştır. Diğer taraftan çalışmada, İslamî bankaların aktif karlılık, özkaynak karlılığı ve net faiz marjı göstergelerinin kriz öncesi ve sonrası dönemler için geleneksel bankalardan daha olumlu bir görünüme sahip olmasının, İslamî bankaların daha kârlı olduğu iddiasını istatistiksel olarak göstermediği belirtilmiştir. Çalışmaya göre İslamî bankalar, kriz öncesi ve sonrası için de özsermaye açısından geleneksel bankalara göre daha iyi sermaye yapısına sahiptir. Likidite açısından, iki bankacılık sistemi arasındaki fark anlamlı değildir. Kredi ve likit varlıklar için ortalama değerler hemen hemen aynıdır. Çalışmaya göre, mevduat ve genel giderler açısından ölçülen yükümlülükler bakımından İslamî bankacılığın performansı, geleneksel bankalardan çok daha üstündür. Bu nedenle çalışma, İslamî bankacılığın finansal krizi atlattığına dair tüm performans ölçütlerinde konvansiyonel bankalara göre güçlü bir istatistiksel kanıtın bulunmadığı sonucuna varmaktadır.

Siraj ve Pillai (2012)³, Körfez ülkelerinde 2005-2010 yıllarını kapsayan ve *Anova Testini* uyguladıkları çalışmalarında, İslamî bankalar ve konvansiyonel bankalar karşılaştırılmış ve İslamî bankaların likidite ve kârlılığının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir. Çalışmada, karşılaştırılan konvansiyonel ve

İslamî bankaların benzerlik ve farklılıkları ele alınmıştır. Buna göre, faaliyet kârı, İslamî bankalarda geleneksel bankalara göre daha hızlı artmıştır. Diğer taraftan, faaliyet kârı hareketlerinde farklılıklar olsa da takip edilen eğilim ile anlamlı bir korelasyon bulunmuştur. Çalışmada devamla, konvansiyonel bankalarda, banka karlılığında daha yüksek bir büyüme sergilendiği, aktif karlılığın, banka karlılığının önemli bir göstergesi olduğu, bu karlılığın İslamî bankalar ile konvansiyonel bankalar arasında benzer bir hareket izlemediği, ancak özkaynak karlılığında benzer bir eğilimin izlendiği, ayrıca İslamî bankalarda toplam kârın nispeten daha yüksek olduğu, bu anlamda İslamî bankaların konvansiyonel bankalardan önemli ölçüde farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. İslamî bankaların daha fazla özkaynak ile finanse edildiği, konvansiyonel bankaların ise daha çok borçla finanse edildiği ayrıca ele alınmıştır. Çalışmada, İslamî ve konvansiyonel bankalar arasında mevduat hareketliliğinde önemli bir ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Benzer şekilde, toplam özkaynağın toplam varlıklar içerisindeki payına bakıldığında İslamî bankaların geleneksel bankalara göre daha yüksek bir oran kaydettiği ifade edilmiştir. Diğer taraftan, 2005-2010 yılları arasında İslamî bankaların toplam aktif oranının %21,53 büyüme gösterirken, geleneksel bankalar için büyüme oranı %18,42 olduğu, incelenen performans göstergelerinin toplam faaliyet gelirleri, faaliyet giderleri, faaliyet kârı, net kâr, toplam varlıklar, müşteri mevduatları ve toplam özkaynakları içerdiği belirtilmiştir. 2005-2010 yılları arasında İslamî bankaların körfez ülkelerinde konvansiyonel bankalardan daha yüksek toplam faaliyet geliri elde ettikleri tespit edilmiştir. Toplam faaliyet gelirlerinin Yıllık Ortalama Büyüme (AAG) oranı İslamî bankalar için %24,62 iken, konvansiyonel bankalar için %16,47 olduğu bulunmuştur. Konvansiyonel bankaların faaliyet gelirlerinin 2007 yılından itibaren, küresel finansal kriz nedeniyle durgunluk eğilimi

altında bir büyüme gösterdiği, bununla birlikte faaliyet gelirindeki büyümeye benzer şekilde, faaliyet giderinin ise AAG oranında arttığı belirtilmiştir. Çalışma, faaliyet gelirlerinin faaliyet giderlerindeki artıştan daha hızlı arttığını, İslamî bankaların ise olumlu bir tutum sergilediğini ortaya koymuştur. Yapılan analiz sonucunda, esas olarak mali kriz ve durgunluk baskısı nedeniyle 2007'den sonra büyümenin azaldığı bulunmuştur. Çalışmaya göre, İslamî bankalardaki müşteri mevduatları %17,35 AAG oranıyla büyürken, geleneksel bankalardaki mevduat %18,42 AAG oranıyla büyümüştür. Diğer göstergelerdeki eğilime benzer şekilde, mevduatların büyüme hızı 2007'den beri azalmıştır. Bu durum, durgunluk eğilimleri ve finansal krizlere atfedilebilir. Çalışma, finansal krizin bankacılık üzerindeki etkisi ile ilgili olarak, körfez ülkelerindeki İslamî bankaların geleneksel bankalara göre daha az etkilendiğini ortaya koymuştur. Ayrıca, İslamî bankalar için mali krizin etkisi 2008-2009 döneminde görülürken, geleneksel bankalar üzerinde 2007-2009 döneminde etki yaratmıştır.

Said (2012)⁴, ABD'de 2007-2009 yıllarını kapsayan ve T-testini ile Veri Zarflama Analizini (VZA) uyguladığı çalışmasında, katılım bankaları ve büyük ölçekli konvansiyonel bankaları kıyaslandığında, 2008 finansal krizin küçük ölçekli konvansiyonel bankalar üzerinde büyük bir etkiye yol açtığını ortaya koymuştur. Çalışmada, bir finansal kriz sırasında farklı tür ve büyüklükteki bankaların verimlilik değişimlerinin anlaşılmasının artırılması amaçlanmıştır. Yazar, özellikle İslamî ve Batılı olmak üzere iki farklı bankacılık türünü 2007'den 2009'a kadar olan ekonomik dönem boyunca; bankaların verimliliğini ve 2006 yılı baz alınarak bankaların performanslarını karşılaştırmıştır. Çalışmada, bu farklı bankacılık türlerinin verimliliğini ölçmek için (VZA) modeli kullanılmıştır. Araştırma sorunsalını "Finansal kriz sırasında Batı bankaları ve İslamî bankalarda verimlilikteki

değişim nedir?” olarak belirleyen yazar, iki hipotezi test etmiştir. Bunlardan biri “Ekonomik kriz sırasında küçük ve büyük Batı bankaları arasında verimlilik değişikliğinde bir fark yoktur” iken, diğeri ise “Ekonomik kriz sırasında küçük Batı bankaları ile İslamî bankalar arasında verimlilik değişikliğinde hiçbir fark yoktur.” olmuştur. Çalışmanın sonucu, farklı banka türlerinin bir finansal kriz sırasında verimlilikte farklı değişiklikler yaşadığını göstermiştir. Diğer taraftan, bir bankanın büyüklüğünün mali krizde verimliliği etkileyebileceği vurgulanmıştır. Çalışmanın bir başka amacının da 2007’de küçük ticari Batı bankalarına kıyasla büyük ticari Batı bankalarının etkinliğinde istatistiksel olarak önemli değişiklikler olup olmadığını sormak ve sonraki yıllarda hiçbir değişikliğin olmadığını ortaya koymak olarak ifade edilmiştir. Ancak, 2007, 2008 ve 2009 yılları arasında İslamî bankalarda, küçük ticari Batı bankalarına kıyasla verimlilikte istatistiksel olarak önemli değişiklikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Hidayat ve Abduh (2012)⁵, Bahreyn’de 2005-2010yı kapsayan ve Panel Veri Analizini uyguladığı çalışmalarında, 2008 finansal krizinin, kriz döneminde katılım bankalarının mali performansı üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını, ancak kriz sonrası dönemde Bahreyn’deki katılım bankalarının finansal performansını etkilediğini belirtmişlerdir. Çalışmanın amacı, bankaların kendi iç değişkenleri ve dış makroekonomik değişkenlerdeki değişikliklerin, küresel finansal kriz sırasında ve sonrasında Bahreyn’deki İslamî bankaların finansal performansına etkisini araştırmak olarak belirlenmiştir. Çalışmada, bağımsız değişkenlerin banka özkaynak karlılığı için iyi bir belirleyici olduğu, ancak aktif karlılık için bunun söz konusu olmadığı belirtilmiş ve Breusch-Pagan Lagrangian Çarpanı ve Hausman testi rasgele etkiler modelinin sırasıyla havuzlanmış OLS ve sabit etkiler modelinden daha iyi olduğu ileri sürülmüştür. Diğer

tarafından rastgele etkiler modeline göre toplam varlıklar, özkaynaklar ve genel giderler kalemlerinin İslamî bankaların finansal performansı için önemli göstergeler olduğu belirtilmiş, DUMTRAN'nın (kukla değişken) da finansal performansı önemli ölçüde etkilediği ileri sürülmüştür. Sonuç olarak, İslamî bankacılık endüstrisinin tamamen krize dayanıklı olmadığı ortaya konulmuştur. Çalışmada, finansal krizin özellikle Bahreyn'deki İslamî bankacılık performansı üzerinde etki yarattığı, ancak bu etkinin kriz döneminden sonra ortaya çıktığı vurgulanmıştır.

Hasan ve Dridi (2011)⁶, Körfez Ülkeleri'nde 2007-2010 yıllarını kapsayan ve Ortalama Test ile Regresyon Analizi uyguladıkları çalışmalarında, 2008 finansal krizinin karlılık üzerine etkisinin İslamî bankalar ve konvansiyonel bankalar üzerinde farklı sonuçlara neden olduğunu, İslamî bankaların iş yapış şekilleri nedeniyle 2008 finansal krizinin aynı yıl karlılık üzerindeki negatif etkisinin İslamî bankalarda mevduat bankalarına göre daha az olduğunu, ancak 2009 yılına gelindiğinde İslamî bankaların risk yönetimindeki zayıflık sebebiyle İslamî bankaların karlılığının mevduat bankalarına göre daha olumsuz yönde etkilendiğini bulmuşlardır. Çalışmada küresel finansal hizmetlerinde hızlı büyüyen İslamî finansın, birçok piyasada sistematik olarak önem kazandığı, bu sektörün göz ardı edilemeyecek kadar büyük hale geldiği, geleneksel aracılık faaliyetinin büyük ölçüde borç tabanlı ve risk transferine izin veren bir yapıya sahip olduğu, ancak İslamî aracılık faaliyetinin varlık tabanlı ve risk paylaşımına odaklandığı vurgulanmıştır. Dolayısıyla İslamî bankacılığın bu özelliklerle reel ekonomi ile daha yakından ilişkilendirildiği, böylece aşırılıklara ve kriz oluşumuna yönelimi azalttığı ifade edilmiştir. Çalışmada, küresel finansal kriz sırasında İslamî bankaların konvansiyonel bankalardan farklı bir şekilde ilerlediğinin ortaya konulması amaçlanmıştır. Çalışmada devamla, İslamî bankaların iş modeli faktörleri banka

karlılığı üzerinde olumsuz etkiye yol açarken, bazı İslamî bankalarda risk yönetimi uygulamalarındaki zayıflıklar nedeniyle, 2009'daki konvansiyonel bankalara kıyasla karlılıkta daha fazla düşüşe neden olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle fıkhî ilkelere bağlılığın, İslamî bankalarda -konvansiyonel rakiplerini olumsuz etkileyen- küresel finansal krizi tetikleyen türden araçlara yatırım yapılmasını engellediği belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada, bazı ülkelerdeki zayıf performans, sektörel yoğunluk ile ilişkilendirilmiştir. Çalışmada, küresel kriz öncesi dönemde (2005-2007) daha yüksek kârlılığa rağmen, İslamî bankaların 2008-2009 dönemi için ortalama karlılığının konvansiyonel bankalarinkine benzer olduğu; bunun da kümülatif (kriz öncesi ve sonrası) kârlılıktan kaynaklandığı, kriz öncesi yüksek kârlılığın daha büyük risk alma stratejisi tarafından yönlendirilmediği vurgulanmıştır. Sonuç olarak büyük İslamî bankaların küçük olanlara kıyasla daha iyi sonuç verdiği, bunun sebebinin de daha çok çeşitlendirme, ölçek ekonomileri ve daha güçlü itibarın bu iyi performansa katkıda bulunmuş olabileceği belirtilmiştir. Bu durum, mevcut bankalarla rekabet edebilecek büyük ve iyi yönetilen İslamî bankaların kurulması ve sektörün geliştirilmesinin önemini ortaya koymuştur. Çalışmada, İslamî bankaların kredi ve aktif büyümesi, kriz sırasında konvansiyonel bankalarinkinden en az iki kat daha yüksek olduğu, bu da büyüyen bir pazar payını ve daha büyük denetleme sorumluluğunu ortaya çıkarmıştır. Diğer yandan, yüksek ödeme gücü, İslamî bankacılık finansmanı için nispeten daha güçlü talebin karşılanmasını ve istikrarlı dış derecelendirmelerin korunmasını kolaylaştırmıştır. Daha az etkilenen tüketici sektörüne borç vermek, güçlü kredi ve varlık büyümesinin desteklenmesine yardımcı olmuştur. Çalışmaya göre, küresel kriz İslamî bankalara dayanıklılıklarını kanıtlama fırsatı verirken, aynı zamanda önemli zorlukları ele alma gereğini de ortaya çıkarmış, likidite riskinin önemine duyulan

ihtiyacı daha iyi tanımayı sağlamıştır. Bu nedenle, iyi işleyen bir likidite yönetimi altyapısı oluşturmak temel bir öncelik haline almıştır. Ayrıca, İslamî bankalar için düzenleme yapan ve standart belirleyen otoritelerin, denetim ve yasal altyapısı hızla değişen İslamî finansal görünüm ve küresel gelişmelerle ilgili aksiyon almalarının elzem olduğu vurgulanmıştır. Çalışmaya göre, bu konudaki reform çabaları küresel reform gündemiyle uyumlu olmalıdır; sektörün verimli ve sürdürülebilir bir şekilde büyümesini kolaylaştırmak için düzenlemelerin ve finansal ürünlerin daha fazla yakınsaması ve uyumlaştırılması gereklidir. Bunun için de İslamî bankalar ve denetçilerin gerekli insan kaynağını geliştirmek için birlikte çalışması gerekmektedir.

Beck, Demirgüç-Kunt ve Merrouche (2010)⁷, İslamî bankacılık ile konvansiyonel bankacılığın birlikte uygulandığı 22 ülkeyi de içine alan 141 Ülkede 1995-2007 yıllarını kapsayan ve *Regresyon Analizini* uyguladıkları çalışmalarında, İslamî bankalarla konvansiyonel bankalar arasında iş modeli, etkinlik, varlık kalitesi ve istikrar bağlamında fazla bir fark olmadığını, genel olarak İslamî bankaların görece etkinsiz, ancak daha yüksek aracılık oranlarına sahip, aktif kalitesi ve sağlamlık (istikrar) bakımından daha sağlıklı bir yapı arz ettiklerini, konvansiyonel bankaların İslamî bankalara göre yüksek paya sahip oldukları piyasalarda daha maliyet etkin ama daha az istikrarlı çalıştıklarını, yakın dönemde yaşanan 2008 krizinde İslamî bankaların yüksek sermaye tamponları ve likidite oranlarıyla daha iyi bir performans gösterdiklerini ve bu özelliklerin söz konusu İslamî bankalara 2008 krizinde yardımcı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmada, İslamî bankacılığın fıkhi uyumlu ürünlerinin geleneksel finansal aracılık teorisini kullanarak kurumsal problemlerine etkileri tartışılmıştır. Teoride, İslamî bankacılığın iş yönelimi, verimlilik, risk alma ve istikrar açısından özsermaye benzeri doğasının önemli yansımaları önerilmekle birlikte, anektotsal

kanıtların, İslamî bankaların iş modelinin geleneksel bankaların iş modelinden çok farklı olmayabileceği değerlendirilmiştir. Çalışmanın ampirik tahminlerinde, İslamî ve konvansiyonel bankalar arasında çok az farklılık olduğu saptanmıştır. Bu nedenle, geleneksel ve İslamî bankaların ülkeler arası ve bankalar arası karşılaştırmasının kesin sonucu, fıkhi ilkelere uygun bankacılığın karşıt etkilerinin birbirini ortadan kaldırması ya da bu iki model arasındaki farklılıkların genellikle varsayıldığından daha küçük olmasına neden olmuştur. Bununla birlikte, çalışmada İslamî bankaların sektöre girişinin giderek arttığını gören ülkelere düzenleyici ve denetleyici zorluklarının olduğu, İslamî bankaların daha fazla paya sahip olduğu ülkelerde faaliyet gösteren konvansiyonel bankaların daha etkin maliyetle çalıştıkları ancak daha az istikrarlı olduğu sonucuna varılmıştır.

Parashar (2010)⁸, Körfez Ülkelerinde 2006-2009 yıllarını kapsayan ve Rasyo analizi uyguladığı çalışmasında, katılım bankalarının 2008 finansal krizi sırasında sermaye oranı, kaldıraç ve ortalama özkaynak getirisi açısından mevduat bankalarına kıyasla daha fazla zarar gördüğünü, konvansiyonel bankaların ise ortalama varlık ve likidite getirisi açısından katılım bankalarından daha fazla zarar gördüklerini, bununla beraber 2006-2009 yılları arasındaki dört yıllık dönemde, katılım bankalarının konvansiyonel bankalardan daha iyi bir performans gösterdiğini ortaya koymuştur. Çalışmada, İslamî ve Konvansiyonel bankaların CAR (Sermaye Yeterlilik Rasyosu), CTI (Maliyet/Gelir oranı), ROAA (Ortalama Aktif Getiri Oranı), ROAE (Ortalama Özkaynak Getiri Oranı), LA / TA (Likit Varlıkların Toplam Varlıklara Oranı) ve E/TA (Özkaynağın Toplam Aktiflere Oranı) oranları kriz öncesi ve kriz sırasında grup içi karşılaştırılmıştır. İslamî bankaların örnek dönem boyunca geleneksel bankalardan daha iyi performans gösterdiği, istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edildiği, bu durumun İslamî bankaların kârlılık

açısından daha iyi performans sergilediği, dört yıl boyunca geleneksel bankalardan daha yüksek sermayeleşme performansı gösterdiği çalışmada ayrıca ele alınmıştır. Her ne kadar İslamî bankaların Sermaye Yeterlilik Rasyoları aşağı yönlü bir eğilim gösterse de, kriz öncesinde ya da sırasında konvansiyonel bankalardan daha yüksek bir performans sergilediği sonucuna ulaşılmıştır. Yapılan analiz, kriz sırasında İslamî bankacılığın sermaye yeterliliği ve kaldıraç açısından, konvansiyonel bankacılığın ise ortalama aktif ve likidite getirisi açısından daha fazla zarar gördüğünü göstermektedir. Kriz döneminde, hem İslamî hem de konvansiyonel bankaların özkaynak kârlılığı açısından zarar gördüğü vurgulanmıştır. Son olarak, ROAA'nın kriz öncesi ve sırasında İslamî bankalar için önemli ölçüde yüksek olduğu bulunmuştur. Kriz sırasında iki bankacılık türü arasında ortalama ROAE açısından önemli bir fark olmamakla birlikte, İslamî bankaların krizden önce daha yüksek orana sahip olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre İslamî bankalar, analiz dönemi boyunca geleneksel bankalardan daha iyi performans göstermişlerdir.